

Rys. 1.1 Podstawowe pojęcia i ich współzależność [5]

1.2 Jakościowo-ilościowa charakterystyka problemu na Śląsku

„...Województwo śląskie to region podlegający nieustannym przeobrażeniom. Opuszczone kopalnie, huty i hale produkcyjne codziennie stawiają samorządy, mieszkańców, naukowców i przedsiębiorców przed pytaniem – jak z korzyścią dla mieszkańców oraz krajobrazu zagospodarować te zdegradowane tereny? Miejsca, które nie tak dawno jeszcze kojarzyły się wyłącznie ze zniszczonymi i przygnębiającymi obiektami, obecnie stają się atrakcyjnymi obszarami inwestycyjnymi. Stanowią inspirację dla przedsiębiorców oraz naukowców. Prawdziwym jednak wyzwaniem staje się utrzymanie tożsamości danego miejsca bez oderwania od historii, przy jednoczesnym zastosowaniu nowoczesnych rozwiązań technologicznych...” [12].

Na obszarze województwa śląskiego dominują tereny przemysłowe i zdegradowane związane z górnictwem i przemysłem przeróbczym. Najczęstszymi przyczynami degradacji są zanieczyszczenie chemiczne oraz degradacja morfologiczna, tj. deformacja powierzchni lub elementów ukształtowania terenu. Degradacja chemiczna może mieć wpływ na jakość środowiska oraz na zdrowie ludzi natomiast degradacja fizyczna może obniżać możliwości realizacji funkcji gospodarczych.

Przekształcanie terenów przemysłowych przez przydzielanie im nowych funkcji gospodarczych, przyrodniczych czy rekreacyjnych, stanowi wyzwanie dla całego regionu, w szczególności dla wszystkich poziomów administracji, oraz stwarza realną alternatywę dla zajmowania przez tworzenie kolejnych terenów zielonych. Przekształcanie terenu musi być poprzedzone działaniami rekultywacyjnymi, które mają na celu podniesienie zdolności terenu do przyjęcia nowych funkcji. Rekultywacja może obejmować oczyszczanie oraz usuwanie pozostałości po infrastrukturze znajdującej się na terenie, a także może polegać na odtworzeniu tej infrastruktury [21, 22].

Problem przekształcania terenów przemysłowych i zdegradowanych ma w chwili obecnej znaczenie w całej Unii Europejskiej ze względu na konieczność ochrony gleb, powierzchni ziemi i wód. Względy te znalazły swoje odbicie w zapisach wymogów formalnoprawnych na szczeblu unijnym, zatem obowiązują kraje członkowskie UE.

Także gminy wykazują duże zainteresowanie problemem przekształcania terenów przemysłowych [2]. Aspekt środowiskowy znajduje swoje miejsce w lokalnych programach ochrony środowiska, natomiast programy rozwoju gminy widzą w tym przekształcaniu realizację celów gospodarczych. Zatem gminy stają się ważnym partnerem w procesie przekształcania terenów, pełniącym rolę lokalnego operatora tego procesu na swoim terenie. W działaniach tych dysponują bardzo ważnym narzędziem, jakim jest miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego może w znacznym stopniu uwzględniać wymagania dotyczące usuwania barier zagospodarowania terenu na nowe cele gospodarcze i społeczne (usuwanie zagrożeń) oraz może promować obszary posiadające potencjał inwestycyjny, nadające się do zainwestowania [12, 18].

Wprawdzie w istniejących warunkach prawnych władze samorządowe oraz administracja na szczeblu wojewódzkim, odpowiedzialne za rozwój regionu, nie mają wprost obowiązku podejmowania działań w zakresie rozwiązywania problemu terenów przemysłowych, jednakże w kontekście rozwoju regionu oraz skali tego problemu w województwie śląskim mają świadomość potencjału, jaki tkwi w tych obszarach. Jednocześnie władze regionalne rozumieją, że tereny te, z racji swojego położenia w centrach miast, stanowią barierę rozwoju miast, a mogą przecież stać się nową, „dodaną” przestrzenią, szczególnie cenną w sytuacji braku terenów do rozwoju w granicach miasta [23].

Podsumowując, można stwierdzić, iż:

- tereny górnicze czynnych kopalni w rejonie Śląska obejmują powierzchnię około 73,5 tys. ha, z czego na około 30 tys. ha ujawniła się degradacja fizyczna,
- na 70% terenów górniczych kopalń węgla kamiennego nie ujawniła się dotąd degradacja fizyczna – jednak istnieje wysokie prawdopodobieństwo, że w czasie dalszej eksploatacji kopalni, tereny te ulegną degradacji,
- w zasięgu degradacji terenów górniczych znajdują się przede wszystkim tereny leśne, rolnicze oraz zabudowane, w tym tereny przemysłowe i poprzemysłowe (60%).

1.3 Uwarunkowania formalno-prawne rekultywacji terenów zdegradowanych

Rewitalizacja jest z natury procesem wielokierunkowym, toteż winna być prowadzona w sposób skoordynowany i zintegrowany w sferze przestrzenno-materialnej (technicznej), społecznej, ekonomicznej (gospodarczej) oraz środowiskowej. Musi mieć ona również charakter zaplanowany i celowy, co oznacza, iż podejmowane działania powinny mieć z góry przewidziany skutek, znajdujący swoje odzwierciedlenie – w idealnej sytuacji – w każdej z wyżej wymienionych sfer.

W polskim systemie prawa nie występują żadne regulacje dotyczące sposobu przygotowania i prowadzenia procesów rewitalizacji przez administrację publiczną, w tym władze samorządowe różnych szczebli, jak również przez inne podmioty. Na podstawie przeglądu czynności podejmowanych przez organy państwa, począwszy od naczelnych i centralnych, poprzez organy szczebla regionalnego, a skończywszy na administracji lokalnej odnosi się wrażenie, iż takie braki skutkują znaczącymi utrudnieniami w koordynacji i